

REGISTERBLAD**Datum:** 2000-02-07**OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I SÖDERMANLANDS LÄN****Identitetsnummer:** NRO 04 003**Områdesnamn:** Kilaån**Kommun:** Nyköping**Kartblad:** Topografiska kartan nr 9G SO, 9H SV**Area :** 815 ha, varav 567 ha land och 248 ha vatten.**Naturgeografisk region:** 23 Skogslandskapet i Tiveden - Tylöskogen – Kolmården och nr 24, Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken**Kust/havsregion:****Regionindelning för sjöar och vattendrag:** Huvudavrinningsområde 66 Kilaån**Landskapsformer:** Sprickdalslandskap, slätt med lägre relativ höjd än 20 meter.**Riksvärde**

Vattendrag	Fauna	
Naturbetesmark	Flora	
Äng	Fauna	

Värdeomdöme:

Vid Kilaåns utlopp - Svanviken & Lindbacke- finns ett representativt odlingslandskap med lång kontinuitet. Stor förekomst av naturbetesmarker och omfattande ängsmarker med art- och individrik flora och fauna. Svanviken och Lindbacke ingår i länsstyrelsens program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt R 39) samt i Naturvårdsverkets nationella bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt 0480-106, 107).

Kilaån är en värdefull rastfågellokal.

Vretaån, som är en del av åsystemet är länets längsta och bäst utvecklade åravin. Talrika meanderbågar, erosionsbrinkar och naturliga forssträckor bidrar till mångformigheten. Vattendraget är opåverkat av fysisk aktivitet och i princip oreglerat, vilket är ovanligt i denna del av landet. I en annan del av åsystemet, Ålbergaån, finns flera naturliga och opåverkade forssträckor.

Floran är intressant, bl.a. märks ett av de få och största bestånden av pipfloka i Norden. Särpräglat djurliv av fisk, rundmunnar samt vatteninsekter och mollusker beroende på den höga vattenkvaliteten i åsystemet.

Förekomst av bl. a. den nationellt, och i EU:s habitatdirektiv, skyddade fiskarten nissöga. Starka bestånd av stensimpa (ingår bland habitatdirektivets arter). Reproduktionsområde för ett skyddsvärt lokalt bestånd av havsöring och strömstationär öring. Förekomst av de skyddsvärda

rundmunnarna flodnejonöga och bäcknejonöga (ingår även bland habitatdirektivets arter).

I Kilaån finns även bestånd av de nationellt hotklassade sötvattensmusslorna flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*) och tjockskalig målarmussla (*Unio crassus*) (ingår även bland habitatdirektivets arter) samt flat dammussla (*Pseudanodonta complanata*). Andra nationellt rödlistade djurarter som finns i åsystemet är sötvattenssnäckorna *Gyraulus crista*, *G. riparius*, *Marstoniopsis scholtzi*, *Valvata piscinalis*, skalbaggen *Stenelmis canaliculata* samt nattsländorna *Tricholeiochiton fagesii* och *Beraeodes minutus*.

Ett par för vetenskapen helt nya fåborstmaskarter har nyligen påträffats i kärr- och våtmarker i anslutning till åsystemet. Vretaåns del av Kilaåsystemet har även påvisats vara artrikaste biotop avseende denna djurgrupp bland flera andra studerade vattendrag i södra Sverige.

Klass I-område (högsta naturvärde) i länsstyrelsens naturvårdsprogram.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Stödskriterier (ej rangordnade): Raritet, nyckelområde, storlek, mångformighet, kontinuitet, särpräglad funktion för flora och fauna, sårbarhet.

Förutsättningar för bevarande: Jordbruksmarkerna kring ån hålls öppna; skogsbeståndet vid Ramundsbäcken lämnas för fri utveckling; fortsatta försiktiga gallringar i lövskogen; den skuggande vegetationen kring vattendragen bibehålls. Markerna sköts av olika brukare som har miljöstöd för biologisk mångfald och kulturmiljövärden. Områdets naturvärden påverkas negativt av: utvidgning av åkerarealen genom uppodling av åkerbrynen; igenväxning; påverkan på vattendraget såsom förorening, övergödning, rensning, dikning, regleringar, kulvertering eller förändring av vattendragets sträckning eller bottenprofil, vandringshinder, vattenuttag, utsläpp av försurande ämnen, tillförsel av organiska gifter, överfiske, inplantering av främmande öringstammar och skogsavverkning eller röjning längs ån, vägbyggen.

Säkerställande: Delar av området är avsatta som naturreservat. Det gäller Ramunds bäck och Svanviken- Lindbacke. Vid källflödena mot gränsen till Östergötland rinner vattendraget även genom naturreservatet Fjällmossen. Hela Kilaån inklusive Vretaån och Svanviken - Lindbacke ingår som förslag till Natura 2000.

Områdets huvuddrag: Vretaån är ett biflöde till Kilaån och har sina källor i Fjällmossen och Lövsjön i Kolmården. Ån är djupt nedskuren i ett moigt-mjäligt isälvs-material. Längs ån uppträder långt över hundra meanderbågar, av vilka några övergivits och vuxit igen. Åbrinkarna är delvis mycket branta med talrika erosionsspår. Ån är oreglerad och opåverkad av rensning utmed en över 10 km lång sträcka. Från Fjällmossen i söder leder Ramundsbäck, som nära sammanflödet med Vretaån bildar en naturlig fors. Denna utgör en av länets ytterst få exempel på oreglerade forsar. Bäckens omges av ett bestånd grovstammig barrskog.

Vretaån är omgiven av lövskog med asp, björk och hägg. Här och var finns små gläntor, som tidigare hållits öppna genom bete. Floran är artrik och har ett stort vetenskapligt intresse bl.a. genom de stora bestånden av pipfloka - en art som i Norden är begränsad till ett litet område i Kolmården på gränsen mellan Södermanland och Östergötland. Floran är även i övrigt intressant med flera arter knutna till goda markförhållanden och/eller hög luftfuktighet t ex strutbräken, lundstjärnblomma, vätteros, tibast, lungört och daldockor. Även mossfloran är artrik och välutvecklad.

Djurlivet i dalgången är likaså särpräglat. Vretaån med Kilaån utgör ett viktigt reproduktionsområde för ett ursprungligt bestånd av havsöring och bedöms ha stort skyddsvärde utan motsvarighet i länet. I Kilaån finns också en strömstationär öringstam som också bedöms ha stort skyddsvärde. På några håll finns också den sällsynta fiskarten nissöga. I den lägre bottenfaunan

påträffas en mångfald arter, bl.a. olika sländlarver, med höga krav på rent och syrerikt vatten.

Kilaån är, vad stormusslor beträffar, ett av de artrikaste vattendragen i Södermanland. Sju av de i Sverige förekommande åtta arterna är funna här (vandarmusslan saknas). Förutom de hotade arterna flodpärlmussla (*M. margaritifera*) och tjockskalig målarmussla (*U. crassus*) förekommer allmän målarmussla (*U. pictorum*), spetsig målarmussla (*U. tumidus*), allmän dammussla (*Anodonta anatina*) och den sällsynta flat dammussla (*Pseudanodonta complanata*).

Flodpärlmusslan har under senare år varit en framträdande art i olika artbevarandeprojekt. Den är placerad i hotkategori 2, sårbar, i den nationella rödlistan för hotade arter i Sverige. Arten är utbredd från Skåne till Lappland och regionalt föreligger stora skillnader i dess hotstatus. Generellt sett är arten mycket starkare hotad i Sydsverige än i Nordsverige.

Den tjockskaliga målarmusslan (*U. crassus*) är den sällsyntaste av de i Sverige förekommande åtta stormusselarterna i sötvatten. Denna art har tyvärr kommit lite i skymundan av den berömda flodpärlmusslan. På den nationella rödlistan är tjockskalig målarmussla placerad i hotkategori 2, sårbar, men nationellt sett måste den betraktas som betydligt starkare hotad än flodpärlmusslan. Dess utbredning är begränsad till fyra, från varandra isolerade områden i södra-östra Sverige: Skåne, nordöstra Småland-södra Östergötland, Södermanland och norra Uppland. Arten förekommer i mycket starka bestånd i Kilaåns nedre lopp. Även unga individer har påvisats här vilket talar för att artens reproduktion fungerar.

Anmärkningsvärd är också den annorlunda skal morfologin (en genetisk särprägling) hos de i Kilaån levande populationerna av tjockskalig målarmussla. Individerna blir relativt stora och har en tämligen utpräglad njurform, vilket gör att de vid en första anblick kan förväxlas med flodpärlmusslan. Det bukigare skalet liksom stora skillnader i musslans låsapparat avslöjar dock artidentiteten.

Även fågellivet är av intresse med förekomst av störningskänsliga arter, bl.a. kungsfiskare. Under vintern besöks området av strömstarar. Sandbrinkarna är väl utnyttjade som boplatser för rävm, grävling och mink.

Vid Kilaåns utlopp till Östersjön är naturreservatet Svanviken-Lindbacke beläget. Lindbacke är en långsträckt bergsrygg som höjer sig 25 meter över landskapet och till stor del är beväxt med en. Östra sluttningen består av en gran- och tallskog som domineras av ljung och gräs. På sydsidan finner man en flora som är anpassad till näringsfattig miljö.

Svanviken består av stora arealer ängsmark. Det är en tidigare havsvik som genom landhöjningen blivit våtmark, och den översvämmas vår och höst. Inom området återfinns länets största sidvallsäng som omfattar ca 55 ha. Området är mycket frekventerat av flyttfåglar. Stundom kan 300 brushannar uppträda i skiftet april/maj. Häckande fåglar är kornknarr, tofsvipa, rödbena, ängspiplärka och gulärta. I ängarna påträffas ängsruta, kråklöver, nysört m.m. På naturbetesmarken Lindbacke påträffas ljungögontröst, fältgentiana, låsbräken m fl. Här finns även betesgynnade arter som kattfot, solvända, småfingerört, vitknavel. Vegetationen i de sankna ängarna består av olika gräs- och starrarter, vass, kalmus och svärdsilja. Strandängarna är häckningsplats för storspov, tofsvipa, rödbena och enkelbeckasin. Även makaonfjäril kan ses här. I södra delen ligger en sumpskog med framför allt klibbal, som är lämnad för fri utveckling.

Lindbacke var bebott redan under järnåldern och här finns spåren efter husgrunder, samt en stensträng som skilde gårdstunet från den stora betesmarken som sträckte ut sig i öster. Senare hörde Lindbacke till Stora Kungsladugården och användes, enligt protokollet till ägomätningsskattan från 1729, som betesmark för mellan 60-70 nötdjur. Svanviken var på 1720-talet en grund vik av Östersjön. Enligt åker- och ängsdelningskartan från 1734 brukades viken och dess stränder som äng, och låg i ett separat ängsgärde. I början av 1800-

talet hade viken snörts av genom landhöjningen och betydande arealer tillkom som snabbt blev gräsbärande. Svanvikens ängar bidrog nu med en betydande del av vinterfodret för djuren som hörde till Stora Kungsladugården, och området brukades som äng så sent som 1880. Häradskartan från 1900-talets början visar att marken övergått till beteshage och på 60-talet började området att växa igen. I området ligger ett stort gravfält från järnåldern, flera husgrunder och spår efter tidigare markanvändning i form av mindre åkrar, diken och odlingsrösen.

Anmärkningar:

Genom den höga luftfuktigheten och rikedomerna på lövved i olika nedbrytningsstadier förväntas området ha höga värden ur bl a mykologisk och entomologisk synpunkt. En inventering av svampfloran och insekts- och snäckfaunan är därför önskvärd.

Övrigt:

Detta riksintresse omfattar förutom de sjöar och vattendrag som ingår i vattensystemet, även av en 30- meters landzon runt sjöarna samt en 30- meters zon på båda sidor om de utpekade vattendragen. För att få ett ungefärligt mått på den areal vatten som endast redovisats med ett enkelt streck på topografiska kartan har bredden för dessa vattendrag uppskattats till tre meter. Med detta som utgångspunkt har den ovan redovisade arealen beräknats.

Detta sätt att avgränsa naturtypen "sjöar och vattendrag" kommer från de tankar som redovisas inom "system AQUA".

Vid de naturreservat som vattendraget passerar utgör reservatsgränsen i stället gräns för riksintresset.

Referenser:

Bergquist, B. 1996. Särskilt skyddsvärda vattenområden med hänsyn till fiske, friluftsliv och förekomst av skyddsvärda fiskarter/stammar. Fiskeriverket.

Ehnström, B., Gärdenfors, U. & Lindelöv, Å. 1993. Rödlitade evertebrater i Sverige. Databanken för hotade arter, SLU, Uppsala.

Eriksson, M. G. O. 1995. Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för flodpärlmusslan. Duoddaris 7: 31-35.

Eriksson, M.G., Henriksson, L. & Söderberg, H. 1998. Flodpärlmusslan i Sverige. Rapport 4887. Naturvårdsverket.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.

Fiskeristyrelsen. 1984. Bevarande av de svenska fiskbeståndens genetiska resurser.

Grimm, R. 1999. Report on the Naididae faunas of Kilaån River System, province of Södermanland, and Svartån River System, province of Västmanland, Sweden. Rapport till Svenska Maskprojektet, Naturhistoriska riksmuseet.

Grundelius, E. 1995. En strategi för att bevara flodpärlmusslan. - Duoddaris 7:23 - 30.

Henriksson, L. 1995. Flodpärlmusslans biologi, status i Sverige och hotbild. Duoddaris 7: 11-21.

Horn af Rantzien, H. 1946. Om *Pleurospermum austriacum* (L.) Hoffm. emend. Turcz., dess taxonomi, utbredning och ekologi. Svensk Bot. Tidskr. 40: 179-213.

Lingdell, P.-E. 1983. Sörmländska vatten. Försumningsundersökningen 1982. Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. 1991. Program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet. Nyköping.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, Rapport nr 3. 1994. Försumnings-, förorenings- och naturvärdesstatus i Kilaåns vattensystem samt i Vedaån och Marsjöån.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. Opublicerade elprovfisken i Kilaån.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. 1998. Opublicerad molluskinventering i Kilaån.

Naturvårdsverket. 1996. Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.

Nilsson, Ö och Gustafsson, L-A. 1978. Projekt Linné rapporter 64-79, Svensk Bot. Tidskr.

72: 1-24.

- Rota, E. & Erséus, C. 1998. Report on the lumbricid faunas of the Kilaån River System, province of Södermanland, and the Svartån River system, province of Västmanland. Rapport till Svenska Maskprojektet, Naturhistoriska riksmuseet.
- Rota, E. & Healy, B. 1998. Report on the enchytraeid faunas of Kilaån River System, province of Södermanland, and Svartån River System, province of Västmanland, Sweden. Rapport till Svenska Maskprojektet, Naturhistoriska riksmuseet.
- Rydberg, H. 1979. Vretaåns dalgång - förslag till skydd av en växtplats för pipfloka. Opubl. manuskript. Länsstyrelsen i Södermanlands län.
- Rydberg, H. & Vik, P. 1992. Ängs- och hagmarker i Södermanlands län. Länsstyrelsen i Södermanlands län 1992. Nyköping.
- Sylvén, N. 1912. Om *PleurospERMUM austriacum* (L.) Hoffm. och dess nuvarande förekomst i Sverige. Svensk Bot. Tidskr. 6: 697-716.
- Svenska Maskprojektet, Naturhistoriska riksmuseet. 1999. Kilaåns bottenfauna. Faunaundersökningar i Kilaåns vattensystem och dess omgivande våtmarkszoner 1998. Rapport (in prep.)
- Timm, T. 1999. Swedish Oligochaeta identified during 1998/1999. Rapport till Svenska Maskprojektet, Naturhistoriska riksmuseet.
- Vattenfall. 1989. Öringstammar i Sverige. Åtgärdsstudier för kompensation av fiskeskador. Delrapport 2.*
- von Proschwitz, T. 1990. Utbredningen av små- och stormusslor i sötvatten – en presentation av två nordiska samarbetsprojekt. Göteborgs Naturhistoriska Museum, Årstryck 1990: 41-48.
- von Proschwitz, T., Okland, K. A., Baagoe, P., Koli, L., Okland, J. & Valovirta, I. 1995. A Further Supranational E.I.S.-Projekt in N. Europe: Mapping the Distribution of Large Freshwater Mussels (Margaritiferidae, Unionidae, Dreissenidae). - Mitteilungen der deutschen malakozoologischen Gesellschaft 56/57: 51-52.

Område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § miljöbalken;
Naturvårdsverkets beslut 2000-02-07

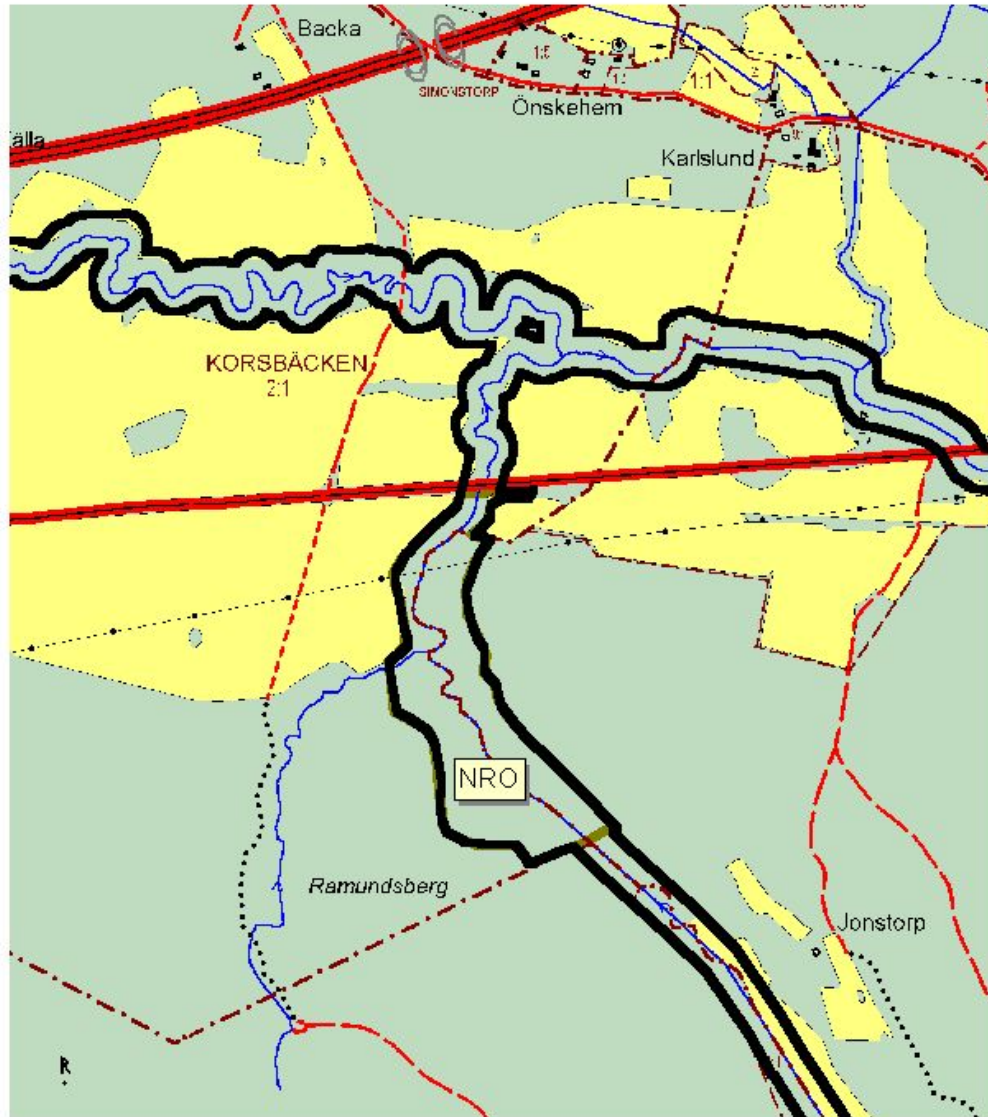
Riksintressets benämning: **Kilaån-Svanviken**
Identitetsnummer: **NRO 04 003**
Kommun: **Nyköping och Katrineholm**
Län: **Södermanland**

Karta: 2 (3)

Område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § miljöbalken;
Naturvårdsverkets beslut 2000-02-07

Riksintressets benämning: **Kilaån**
Identitetsnummer: **NRO 04 003**
Kommun: **Nyköping och Katrineholm**
Län: **Södermanland**

Riksintressets avgränsning

Skala 1:10 000

Ekonomiskt kartblad nummer: 096 28

Område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § miljöbalken;
Naturvårdsverkets beslut 2000-02-07

Riksintressets benämning: **Kilaån**
Identitetsnummer: **NRO04003**
Kommun: **Nyköping och Katrineholm**
Län: **Södermanland**

